

DUAL TA'LIMNI TAKOMILLASHTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Baratov Ma'rufjon Baxodir o'g'li

“ISFT” Instituti Registrator ofis boshlig'i

“Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash
muhandislari instituti” milliy tadqiqot universiteti doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.20679962>

Annotatsiya. Dual kasbiy ta'limning uslubiy tavsifi sifatida ta'limning tashkiliy jihatdan alohida shakllari doirasida ma'lum bir profildagi malakali kadrlarni tayyorlash uchun ta'lim va ishlab chiqarish sohalarining muvofiqlashtirilgan o'zaro ta'sirini o'z ichiga oladi. Kadrlar tayyorlashning dual shakli elementlarini joriy etishning asosiy vazifasi kelajakda an'anaviy shakl va usullarda kadrlar tayyorlashning asosiy kamchiliklarini bartaraf etish, nazariya va amaliyot, ta'lim va ishlab chiqarish o'rtasidagi tafovutni yo'qotish, yangi ta'lim shakllarini tashkiliy farqlar doirasida ish beruvchilarning talablarini hisobga olgan holda, malakali kadrlar tayyorlash sifatini oshirishdan iboratdir.

Muallif maqolada yuqoridagi ilmiy farazlar haqida ma'lumot beradi.

Kalit so'zlar: dual ta'lim tizimi, kasbiy ta'lim, mutaxassis kadrlar, uslubiy ta'minot, umumkasbiy fanlar, ishlab chiqarish

Теоретические основы совершенствования дуального образования

Аннотация. Дуальное профессиональное образование как методическое описа-

ние включает в себя скоординированное взаимодействие образовательной и производственной сфер для подготовки квалифицированных кадров определенного профиля в рамках организационно обособленных форм образования. Основной задачей внедрения элементов двойной формы обучения является устранение в дальнейшем основных недостатков подготовки кадров в традиционных формах и методах, устранение разрыва между теорией и практикой, образованием и производством, внедрение новых форм обучения с учетом требований работодателей в рамках организационных различий, повышение качества подготовки квалифицированных кадров.

В статье автор дает информацию о вышеуказанных научных гипотезах.

Ключевые слова: система дуального образования, профессиональное образование, специалисты, методическое обеспечение, общепрофессиональные дисциплины, производство

The theoretical foundations of improving dual education

Annotation. Dual vocational education

as a methodological description includes the coordinated interaction of educational and industrial spheres for the training of qualified personnel of a certain profile within the framework of organizationally separate forms of education. The main task of introducing elements of a dual form of education is to further eliminate the main disadvantages of training in traditional forms and methods, eliminate the gap between theory and practice, education and production, introduce new forms of education taking into account

the requirements of employers within the framework of organizational differences, and improve the quality of training qualified personnel.

In the article, the author provides information about the above-mentioned scientific hypotheses.

Keywords: dual education system, vocational education, specialists, methodological support, general professional disciplines, production

Kirish. Dunyodasodirbo'layotgan ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlar sharoitida mutaxassislarni tayyorlash sifatiga qo'yilayotgan talablar sezilarli darajada ortib bormoqda. Ta'lim jarayonlarida o'quvchilarning zamonaviy bilim va ko'nikmalarini shakllantirish, xalqaro talablarga javob bera oladigan mutaxassislarni tayyorlash va muvaffaqiyatli kasbiy faoliyat olib borishda mutaxassisning shaxsiy va kasbiy muhim sifatlarni shakllantirish orqali kommunikativ kompetentlikligini rivojlantirishga qaratilgan integratsion jarayonlar muhim o'rin tutadi. Dual ta'limni uslubiy ta'minotini rivojlantirishda xalqaro ilg'or tajribalarni qo'llash ta'lim va amaliyotni birlashtirish kabi eng yaxshi natijalarni moslashtirishni nazarda tutadi.

Jahon tajribalariga ko'ra umumkasbiy fanlari bilan ishlab chiqarish tuzilmalarining bevosita aloqadorligini oshirish ta'lim hamda ishlab chiqarish samaradorligiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Shuningdek, xalqaro tajribalarga tayangan holda nazariya va amaliyot tendensiyasini yanada rivojlantirishda

innovatsion kasbiy salohiyat elementlarining uyg'unligi va uzviyligini ta'minlash asosida ta'limning integrativ tashkiliy funksiyasini yanada kengaytirish, ta'lim shakllari va metodlarini modernizatsiyalash, shaxsiy va kasbiy sifatlarni shakllantirish kabi jarayonlar muhim o'rin tutadi. Bu esa dual ta'lim tizimini isloh qilish asosida bo'lajak mutaxassislarning va ishlab chiqarish korxonalari xodimlarining o'zaro aloqadorlik tamoyillarini yanada rivojlantirish, mavjud muammolar bo'yicha tegishli metodik tavsiyalarni ishlab chiqarish va ta'limiy didaktik imkoniyatlarini kengaytirishni taqozo etmoqda.

Metodlar. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2021 yil 29 martdagi "Professional ta'lim tizimida dual ta'limni tashkil etish chora-tadbirlari haqida"gi 163-son qaroriga, 2024-yildagi "Raqamlashtirish sohasida malakali mutaxassislarning tayyorlash faoliyatini qo'llab-quvvatlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-51-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yildagi "Iqtisodiyot

tarmoqlari uchun muhandiskadrlarni tayyorlash tizimini innovatsiya va raqamlashtirish asosida tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PQ-42-son qarori, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yildagi "Ta'lim sohasidagi islohotlarni jadallashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi PQ-54-son, 2024 yil 16 oktabrda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan imzolangan «Kasbiy ta'limda malakali kadrlar tayyorlash tizimini yanada takomillashtirish va xalqaro ta'lim dasturlarini joriy qilish chora-tadbirlari to'g'risida»gi PF-158-son Farmoni hamda mazkur faoliyatga tegishli boshqa me'yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalarni amalga oshirishda muayyan darajada xizmat qiladi.

Mamlakatimizda ta'lim sohasi qadimdan o'rganilib kelinmoqda. Xususan, oxirgi paytlarda ta'lim xizmatlari sifati va samaradorligini oshirishga oid masalalari bilan bir qator iqtisodchi olimlar ilmiy-tadqiqot ishlarini olib bormoqdalar. Bular jumlasiga S.S.G'ulomov, M.M.Muxammedov, M.Ye.Po'latov, A.V.Vaxabov, M.Q.Pardaev, A.O'lmasov, B.N.Navruz-Zoda, Yo.A.Abdullaev, M.X.Saidov, B.A.Abdulkarimov, Sh.Qurbanov, Sh.Sh.Shodmonov, Ye.T.Odilov, Q.J.Mirzaev, K.B.Urazov, A.O.Ochilov, G.N.Axunova, N.U.Arabov, O.T.Qahharov, S.A.Isxakova, G.S.Sa'dullaeva,

X.X.Rejapov kabilarni kiritish mumkin.

Kasb ta'limi jarayonida fanlararo bog'lanish, integratsiyaning shakllanish va rivojlanish qonuniyatlari va tendensiyalari, kasb ta'limi mutaxassislarini dual tizim asosida kasbiy faoliyatga tayyorlash muammolari, hamda ishlab chiqarish xodimlarining kasbiy faoliyatini nazorat qilishning nazariy, konseptual va texnologik asoslari R.X.Djurayev¹, R.K.Choriyev, U.I.Inoyatov, N.A.Muslimov, Q.T.Olimov, E.O.Turdiqulov, M.B.O'razova, J.A.Hamidov, Z.K.Ismailova, O.A.Abduquddusov, D.O.Ximmataliyev, S.Yu. Ashurova, R.A.Mavlonova va boshqalarning ishlarida muayyan darajada tadqiq qilingan.

Natijalar. Dual ta'lim professional kadrlarni tayyorlashda Yaponiya, Germaniya kabi mamlakatlarda keng foydalanib kelinmoqda. Ushbu ta'lim tizimini o'zimizda ham joriy qilinmoqda. Bu borada mamlakatimiz rahbari 2022 yilning 15 iyunida aholini kasb-hunarga tayyorlash va monomarkazlar faoliyatini takomillashtirish chora-tadbirlari yuzasidan videoselektor yig'ilishi o'tkazib, undagi bir yo'nalish dual ta'limni rivojlantirish masalasiga qaratildi. Prezidentimiz ta'kidlaganidek, bu sohada ijobiy tajribalar ham mavjudligini qayd yetib, "57 ta professional ta'lim muassasasida Germaniya tajribasi asosida, ish joyida o'qitishning dual ta'lim shakli yo'lga qo'yilgan".

¹ Джураев Р.Х. Организационно-педагогические основы интенсификации системы профессиональной подготовки в учебных заведениях профессионального образования: Автореф. дисс... докт. пед. наук. – Т.: 1995. – 43 с; Ходжабоев А.Р. Учебно-методический комплекс подготовки учителей трудового обучения. Метод. реком. – Т.: УзНИИПИ, 1989. – 93 с.; Иноят У.И. Теоретические и организационно-методические основы управления контроля качества образования в профессиональном колледже. Дисс. ... докт. пед. наук. – Ташкент, 2003. – 327 с.; Муслимов Н.А. Касб таълими ўқитувчиси касбий шакллантиришнинг назарий методик асослари. Дисс... пед. ф. д. – Т.: 2007. – 315 б.; Олимов Қ.Т. Махсус фанлардан ўқув адабиётлари янги авлодини яратишнинг назарий-услубий асослари: Дис. ... пед. фан. докт. – Тошкент: 2005. – 286 б.; Турдиқулов Э.О., Джураев Р.Х. ва бошқалар. Интеграциялашган таълим назарияси ва амалиёти. – Тошкент: Сано-стандарт, 2009. – 176 б.; Ўрозова М.Б. Бўлажак касбий таълим педагогини лойиҳала фаолиятига тайёрлаш технологиясини такомиллаштириш. пед. фан. докт. дисс.... автореф. – Тошкент: 2015.; Ҳамидов Ж.А. Бўлажак касб таълими ўқитувчиларини тайёрлашда ўқитишнинг замонавий дидактик воситаларини яратиш ва қўллаш технологияси: Педагогика фанлари бўйича докторлик (DSc) диссертацияси автореферати. – Тошкент, 2017.;

Bu borada ayrim qarashlar ham shakllangan bo'lib, A.Aranjiev dual ta'limga quyidagicha ta'rif beradi: "Dual ta'lim, bu – mashg'ulotning amaliy qismi ish joyida, nazariy qismi yesa ta'lim muassasasida olib boriladigan ta'lim shakli hisoblanadi"². Ushbu ta'lim tizimi orqali ishlab chiqarish tarmoqlarini yuqori ko'nikma bilan to'ldirishda o'ziga xos noyob mexanizmdir, deb ta'kidlaydi.

Dual ta'limning yetuk mutaxassislarni yetishtirishdagi o'zaro bog'liqliklari Ushbu rasmdan ko'rinib turibdiki, yetuk mutaxassis bo'lish uchun amaliyot bilan nazariyaning uyg'unligi ta'minlash muhim jihat hisoblanadi Ammo yetuk mutaxassislarning nafaqat bilim va tajribaga, balki talab darajasidagi ma'naviy salohiyatga ham ega bo'lishi kerak. Buning uchun ta'lim va tarbiya hamda ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lgan o'zaro kommunikativ jarayonlarning o'zaro aloqadorligini ham hisobga olib borilishini ham taqozo qiladi. Har bir mutaxassis dual ta'lim orqali diplomga yoki sertifikatga ega bo'lgach, u ma'naviy jihatdan ham zamonaviy talabga javob beradigan, adolat shiori bo'ladigan, korrupsiyaga yo'l qo'ymaydigan bo'lishligi ham lozim.

Yetuk mutaxassisning yetukligi zamon talabiga to'liq javob berishida namoyon bo'ladi. Ammo zamon shiddat bilan rivojlanib bormoqda. Bugungi yetuk mutaxassis ertangi jamiyat talabiga javob berolmasligi mumkin. Demak mutaxassislarning ham o'z malakasini muttasil oshirib borishlari lozim ekan. Shundagina mutaxassislarning zamondan orqada qolmaydi va bunday davlat dunyo taraqqiyotidan orqada qolmaydi, balki

oldinlab, ilgari lab borish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu tufayli zamonaviy kadrlarni tayyorlash bugungi Yangi O'zbekiston uchun o'ta muhimdir. Zamonaviy kadrlarni tayyorlashning bir yo'nalishi mamlakatimizda dual ta'limni joriy qilish orqali bir vaqtda ham nazariy bilim va amaliy mutaxassisni tayyorlab erishilishi mumkin bo'lmoqda.

Qayd yetish joizki, mamlakatimizda hozirgacha dual ta'limni professional ta'limda, ya'ni kasb-hunarga o'rgatishda qo'llash tavsiya qilinmoqda. Hozirgi kunda ushbu ta'lim usulidan kengroq foydalanish ham mumkin. Tadqiqotlar natijasida oliy ta'lim muassasalarida ham dual ta'lim tartibidan foydalanish maqsadga muvofiq, degan xulosaga keldik. Chunki oliy ta'limda hozirgacha asosiy e'tibor nazariy masalalarga qaratiladi. Bu albatta oliy ta'limda tahsil oluvchi uchun juda kerak. Biroq, bir vaqtning o'zida u amaliy ko'nikmalarni ham shakllantirib borsin oliy ta'lim diplomi bilan birdaniga amaliyotda ham ishlab ketishi mumkin bo'ladi.

Oliy ta'lim tizimida dual ta'lim mashinasozlik, muhandislik, arxitektura va qurilish, iqtisodiyot tarmoqlari, sanoat, qishloq xo'jaligi, xizmat ko'rsatish sohalarida, turizm, ijtimoiy ta'minot kabi sohalarda qo'llanilishi mumkin. Yuqorida ta'kidlanganidek, har bir oliy o'quv yurti yo'nalishlari bo'yicha o'zining tasarrufida tegishli korxona va tashkilotlarni tashkil qilishi mumkin.

Yana bir muhim jihat. Akademik mustaqillik berilgan oliy o'quv yurtlariga yuqoridan qat'iy kvotalar belgilashni biroz quyiga moslashtirish maqsadga muvofiq. Bunda oliy o'quv yurti

² Aranjiev A. O'qitishning yangi tizimi o'quvchiga ham bilim beradi, ham daromad keltiradi. – "Xalq so'zi" gazetasi 2022 yil 16 iyun 125-son. 1-bet.

joylashgan ayrim hududlarda kadrlarga bo'lgan ehtiyoj ba'zi mutaxassisliklar bo'yicha ortiqcha rejalashtiriladi. Shu bilan bir pallada ayrim mutaxassislarga yetishmay qolgan hollari ham uchrab turmoqda. Shu tufayli mutaxassisliklarni va ularning sonini hudud va mamlakat ehtiyojidan kelib chiqib rejalashtirish maqsadga muvofiq, deb hisoblaymiz. Shu takliflarimiz, o'ylaymizki bugungi kun talabiga to'liq mos keladi.

Dual ta'limning mazmuni, uni tashkil qilish yo'llari, uning bir vaqtning o'zida bilim va kasb-hunar o'rgatish kabi ijobiy jihatlarini tadqiq qilib bir qancha xulosalarga kelindi va ilmiy-nazariy va amaliy ahamiyatga molik tavsiyalar ham ishlab chiqildi.

Birinchidan, hozirgi zamon talabidan kelib chiqib, barcha talablarga javob beradigan ta'lim sifatida dual ta'lim tizimi, deb baholash, uni mamlakatimizdagi barcha ta'lim bosqichlariga joriy qilish masalasini o'rganish obyektiv zaruriyat, deb qabul qilishni tavsiya qilamiz.

Ikkinchidan, dual ta'limning yetuk mutaxassislarni yetishtirishda nazariya bilan amaliyotni birga olib borish, haftaning bir qismini nazariyaga va yana bir qismini amaliyotga yo'naltirish bilan birgalikda, barcha jarayonlarga tarbiyaga, yuksak ma'naviyatning shakllanishiga ham katta ahamiyat berish lozim, deb hisoblaymiz.

Uchinchidan, mamlakatimizda yetuk, intellektual salohiyatli mutaxassislarni tayyorlashni ta'lim tizimining barcha bosqichlarida amalga oshirish maqsadga muvofiq, deb hisoblaymiz. Bunda amaliyot bilan nazariyaning uyg'unligini ta'minlash bilan birga, ma'naviy yetuk iymon-e'tiqodli

mutaxassislarning shakllanishiga ta'sir yetuvchi barcha omillardan tizimli ravishda foydalanish ham har bir mutaxassis va jamiyat uchun ham foydali, deb hisoblaymiz.

To'rtinchidan, oliy ta'lim sohasida ham dual ta'limni joriy qilish va uni amalga oshirish uchun ikkita yo'nalish bo'yicha amalga oshirish lozim deb hisoblaymiz. Birinchidan, oliy ta'lim qoshida mutaxassislikka mos korxona va tashkilotlar tashkil qilish lozim bo'lsa, ikkinchisi, oliy ta'lim tomonidan tayyorlayotgan mutaxassislarga mos tegishli korxona va tashkilotlar bilan shartnoma asosida faoliyatni ham yo'lga qo'yish uchun ta'lim klasterini tashkil qilish ham maqsadga muvofiq, deb hisoblaymiz.

Kasb-hunar ta'limining dual shakli - bu amaliy mashg'ulotlarni ishlab chiqarishda to'liq bo'lmagan ish kuni va an'anaviy ta'lim muassasasida o'qitish bilan birlashtirilgan ta'lim jarayonidir. Kasb-hunar ta'limining ushbu shakli mehnat bozori ehtiyojlariga muvofiq yuqori malakali kadrlar tayyorlash uchun davlat, ish beruvchilar, kasaba uyushmalari va turli jamoat birlashmalarining yaqin o'zaro hamkorligi mexanizmi hisoblanadi.

Dual ta'lim shakli - bu ta'lim olishning bir usuli bo'lib, qoidaga ko'ra, ma'lum bir malakaga ega bo'lish uchun shartnoma asosida korxona, muassasa va tashkilotlardagi o'qitish bilan ta'lim muassasalaridagi o'qitishni birlashtirish, ya'ni ta'limning dual shaklda amalga oshirilishini nazarda tutadi.

Quyidagi jadvalda dual ta'lim, ishlab chiqarish hamda kasbiy ta'lim muassasalari o'rtasidagi uzviylik va ularning o'zaro farqini ko'rib chiqamiz:

1-jadval. Dual ta'lim tizimini tashkil qilishdagi imkoniyatlar

Korxona uchun	Jamiyat uchun	Kasbiy ta'lim uchun
o'quv, ishlab chiqarish ehtiyojlariga imkon qadar yaqinlashish	o'qitish xarajatlarini kamaytirish	talabaga tegishli kasb-hunar (kasbiy) ta'lim standarti darajasida ta'lim xizmatini taqdim etish;
bitiruvchilarni ish bilan ta'minlash	kadrlar taqchilligi muammosini hal etish	bandlik bilan ta'minlash
ta'lim muassasasi salohiyatining oshishi	davlat byudjetini tejash	tadbirkorlik subyektini u bilan kelishilgan ta'lim dasturlari bilan ta'minlash
Ishlab chiqarish sifatini oshirish	ijtimoiylashtirish	ta'lim oluvchini har tomonlama kasbiy rivojlantirish
pedagog kadrlarning stajirovka o'tash imkoniyatlari	mablag'lardan maqsadli foydalanish	biznesni rag'batlantirish
ijtimoiy sheriklik	innovatsiya jarayonlarini jadallashtirish	xo'jalik yurituvchi subyekt bilan birgalikda dual ta'lim shakli bo'yicha o'quv rejasini ishlab chiqish
zamonaviy uskunalar bilan jihozlash	Qisqa muddatda yetuk mutaxassislar tayyorlash	Moddiy texnik bazani boyitish

Bundan tashqari:

- bitiruvchilarning kompetensiyalarini rivojlantirish;
- faol hayotiy pozitsiyani shakllantirish;
- unumli mehnat qilishga qodir mas'uliyatli shaxs bo'lish.
- bitiruvchilar bandligining yuqori foizi;
- bilim olishga yuqori undagan;
- "amaliyotdan nazariyaga" tamoyili, talaba ishlab chiqarish vaziyatlari bilan ko'proq ishlaydi;
- ish beruvchilarning o'zlari tomonidan o'qitish sifatini baholash;
- o'qituvchilarning ishlab chiqarishdagi barcha yangiliklarni bilishi;
- byudjet yukini kamaytirish.

Endi an'anaviy ta'lim va dual ta'limning

kasbiy farqli jihatlarini ko'rib chiqamiz:

- An'anaviy ta'limning asosiy muammosi bitiruvchilarning raqobatbardosh emasligi, ta'lim natijalari va ish beruvchilar talablari o'rtasidagi tafovutning mavjudligi;
- Bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanishida qiyinchiliklarga duch kelishi.

Xulosa va takliflar. Bizning fikrimizcha bularni bartaraf etish uchun kasbiy faoliyatning funksional tahlilini amalga oshirish zarur. Dual ta'lim tizimi barcha tomonlar - korxonalar, xodimlar va davlat manfaatlariga javob beradi. Ishlab chiqarish uchun bunday mutaxassislarning qiymatini

oddiy bitiruvchilar bilan taqqoslaganda va ularga o'sadigan kadrlar zaxirasiga nomzodlar kabi baho beriladi.

Shunday qilib, ta'lim dual shakli sezilarli darajada ta'lim standarti talablari bajarilishini ta'minlaydi. Nazariy ta'lim darajasini saqlab, ta'lim jarayonining amaliy komponentini mustahkamlash imkonini beradi, aniq mehnat vazifalarini bajarish uchun to'liq tayyor mutaxassislar tayyorlash muammoni hal qilishga yordam beradi. Korxonalarni malakali kadrlar bilan ta'minlash uchun ishlab chiqarish

sohasi bilan ta'lim muassasasi o'rtasida real aloqa o'rnatish imkonini beradi.

Xullas, dual ta'lim ta'limni tashkil etishning ilg'or shaklidir. Faqat buni amalga oshirish uchun, eng avvalo, subyektlar o'rtasidagi munosabatlarni huquqiy sohada mustahkamlash borasida tomonlarning huquq va majburiyatlari aniq ko'rsatilishi kerak bo'lgan namunaviy shartnomalar ishlab chiqilishi kerak bo'ladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Baratov M. Dual ta'limda nazariy va amaliy faoliyatga tayyorlash" nomli maxsus kurs dasturi // Uslubiy qo'llanma. - Toshkent. -2025. "TIQXMMI" MTU nashriyoti, 68 bet
2. Mustafoyeva D.A., Baratov M. Dual ta'lim tizimining o'ziga xos texnologiyalari // "Professional ta'limda kadrlar tayyorlashda dual ta'limni joriy qilish uchun yangi g'oyalar va innovatsiyalar: xalqaro tajriba, muammolar va istiqbollari" mavzusidagi Ilmiy-amaliy konferensiya. – Toshkent, 2021. B. 120-123
3. Choriyev R.K., Baratov M.B. Теоретические основы подготовки специалистов профессионального образования на основе дуальной системы. Педагогическое призвание // Сборник статей Международного профессионально-исследовательского конкурса. -2023. г. Петрозаводск.
4. Ximmataliyev D.O., Fayzullayev R.X., Mukumova D.I. Формирование коммуникативных умений у будущих педагогов профессионального образования // *Среднее профессиональное образование. Москва, 2022. - № 5. – С. 66-68.*
5. Choriyev R.K., Ismailova Z. K. Ta'lim-tarbiya tizimida tayanch kompetensiyalar va ularning mohiyati // «Mug'allim ham uzliksiz bilimlendirio», Ilimiy-metodikalik jurnal, 2021 y. - №4. -14- 17 b.
6. Ruzimurot Choriyev, Zuhra Ismailova, Ra'no Salomova, Zuhrahon Jumanazarova. Use of economic and geographical methods of agricultural development. // Journal of Critical Reviews Vol 7, Issue 5, 2020.ISSN- 2394-5125 409- 412 pages.
7. Baratov.M. Oliy ta'lim muassasalarida mutaxassislarni kasbiy faoliyatga tayyorlash // Xalq ta'limi Ilmiy-uslubiy jurnal – Toshkent. 2023. – № 5/2. - B. 68-72 (13.00.00. № 17).
8. Choriyev R.K., Baratov M. Kasb ta'limi mutaxassislarni dual tizimi asosida kasbiy faoliyatga tayyorlas'h // Mug'allim ham uzliksiz Bilim-letdirio'. – Nökis, 2023. ISSN 2181 - 7138. – № 1. – B. 91-97 (13.00.00. № 20).